

Kadınlarda Saldırganlık Davranışının Çeşitli Değişkenler Çerçevesinde İncelenmesi

Sayra LOTFİ*, Selda MEYDAN**, Aydın Olcay ÖZKAN***

Öz

Amaç: Bu çalışmada kadınlarda saldırganlık davranışının sosyo-demografik bilgilerin yanı sıra çalışmada ele alınan çeşitli değişkenler çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Nicel araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmanın evrenini, İstanbul'da yaşayan kadın bireyler, örneklemini ise kolayda örnekleme yöntemi ile seçilmiş olan ve araştırmaya katılım sağlayan 511 kadın birey oluşturmuştur. Verilerin toplanması için Kişisel Bilgi Formu ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) kullanılmıştır.

Bulgular: Çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde, yapılan analizler sonucunda katılımcıların yaşları arttıkça saldırganlık, öfke ve düşmanlık davranışlarının azaldığı bulunmuştur. Katılımcıların düzenli bir işte çalışma, medeni durum ve psikolojik sağlık problemlerine sahip olma durumlarına göre, ölçeğin fiziksel saldırganlık ve düşmanlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık görülmüştür. Katılımcıların eğitim düzeyine göre saldırganlık, fiziksel saldırganlık ve düşmanlık alt boyutunda; aile tipine göre fiziksel saldırganlık, düşmanlık ve öfke alt boyutunda; katılımcıların öfkeli durumlarda tepki gösterdiği kişiye göre saldırganlık, düşmanlık ve öfke alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Tek ebeveynli aileye mensup katılımcıların sıra ortalamalarının diğer aile tiplerine dahil olan katılımcılardan anlamlı şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç: Kadınların bu araştırmada incelenen çeşitli sosyo-demografik özelliklerinin saldırganlık davranışlarını etkilediği bulunmuş olup konu ile ilgili öneriler sunulurken kamu sorumluluğunun önemi de değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, saldırganlık, düşmanlık, öfke.

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş / Received: 19.11.2021 & **Kabul / Accepted:** 08.04.2022

DOI: <https://doi.org/10.38079/igusabder.1025766>

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul, Türkiye.

E-posta: slotfi@medipol.edu.tr [ORCID](https://orcid.org/0000-0003-3352-0152) <https://orcid.org/0000-0003-3352-0152>

** Öğr. Gör., İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul, Türkiye.

E-posta: smeydan@medipol.edu.tr [ORCID](https://orcid.org/0000-0003-1713-6265) <https://orcid.org/0000-0003-1713-6265>

*** Öğr. Gör., İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul, Türkiye.

E-posta: aoozkan@medipol.edu.tr [ORCID](https://orcid.org/0000-0001-7093-2485) <https://orcid.org/0000-0001-7093-2485>

ETİK BİLDİRİM: Araştırma için İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan, 20.09.2019 tarih ve 50 sayılı karar ile izin alınmıştır.

Investigation of Aggression Behavior in Women within the Framework of Various Variables

Abstract

Aim: This study aimed to investigate the aggressive behavior in women with regard to socio-demographic determinants and the other factors discussed.

Method: The population of this study, which a quantitative research method used, consisted of female participants living in İstanbul, and the sample of this study consisted of 511 females selected by convenience sampling method. The personal information form and Buss–Perry Aggression Scale (BPAS) were used to collect data.

Results: According to study results, it was found that with the increase in ages of participants, contrariwise, the behaviors of aggression, anger, and hostility decreased. A significant difference was observed in the physical aggression and hostility sub-dimensions of the scale, according to the status of participants such as having a regular job, marital status, and psychological health problems. A significant difference was found depending on the education level of the participants, in the sub-dimension of aggression, physical aggression, and hostility; depending on family type, in the sub-dimensions of physical aggression, hostility, and anger sub-dimension; depending on the person the participants reacted to in angry situations, in the sub-dimensions of aggression, hostility, and anger. It was determined that the mean rank of the participants from a single-parent family was significantly higher than the participants from other family types.

Conclusion: According to this study, it has been found that the socio-demographic characteristics of women affect their aggression behaviors in this context, the importance of the government's responsibility on the subject was also emphasized with the suggestions.

Keywords: Woman, aggression, hostility, anger.

Giriş

Saldırganlık ile ilgili olarak literatürde pek çok tanım bulunmaktadır. Ancak kavramı tanımlamak için anahtar niteliğinde bazı karakteristik özellikler olduğu ifade edilmektedir. Saldırganlığın bir düşünce ya da histen ibaret olmayan gözlemlenebilir bir davranış olması ve eylemin kasıtlı olarak birine zarar vermek amacıyla yapılması saldırganlık davranışının en önemli göstergeleri arasında yer almaktadır. Saldırganlık, başka bir bireye yönelik zarar verme niyetiyle gerçekleştirilen herhangi bir davranış türü olarak ifade edilirken^{1,2}, daha geniş bir tanımlama ile isim takma, alay etme gibi nispeten küçük eylemlerden, vurma, tekme atma, yumruklama ve öldürme gibi daha ciddi ve şiddetli boyutlarda farklı eylemlere kadar birçok şekilde görülebilen bir olgu olarak tanımlanmaktadır^{3,4}. Bu nedenle tüm boyutları ile düşünüldüğünde saldırganlık günümüzde giderek büyüyen bir sorun olmakla birlikte farklı boyutlara sahip olması sebebiyle de toplumsal yaşamı ve düzeni olumsuz etkileyen risk faktörlerinden biri olarak değerlendirilmelidir.

Literatürde birçok farklı saldırganlık türüne ait çeşitli sınıflandırma şemalarının oluşturulduğu görülmektedir. Hangi şemanın daha iyi olduğu konusunda tartışmalar devam etmesine rağmen Allen & Anderson (2017:4)³, en son önerilen şemanın Krahe (2013) tarafından oluşturulduğunu ifade etmektedir.

Tablo 1. Krahe (2013) tarafından önerilen saldırganlık taksonomisi

Görünüm	Alt tipler	Örnekler
Tepki yöntemi	Sözlü	Birine bağırarak veya küfür etmek
	Fiziksel	Birine vurmak ya da silahla vurmak
	Postüral	Tehdit edici jestler yapmak veya kişisel alanı işgal etmek
	İlişkisel	Birine "sessiz muamele" vermek
Yakınlık durumu	Doğrudan	Birinin yüzüne yumruk atmak
	Dolaylı	Arkalarından biri hakkında dedikodular yaymak
Tepki kalitesi	Aksiyon	Başka bir kişiyi istenmeyen cinsel eylemlere sokmak
	Hareketsizlik	İş yerinde bir meslektaştan önemli bilgileri saklamak
Görünürlük	Açık	Birini başkalarının önünde küçük düşürmek
	Gizli	Bir sınıf arkadaşına tehdit edici metin mesajları gönderme
Tahrik	Proaktif / tahrik edilmemiş	Başka bir çocuktan oyuncak kapmak
	Reaktif / tahrik edilmiş	Fiziksel saldırıya uğradıktan sonra birine bağırarak
Hedef yönü	Düşmanca	Birine öfke veya hayal kırıklığı nedeniyle vurmak
	Enstrümantal /aletle yapılan	Fidyeyi güvence altına almak için rehin almak
Zarar türü	Fiziksel	Kırık kemikler
	Psikolojik	Korkular ve kâbuslar
Etkilerin süresi	Geçici	Küçük çürükler
	Kalıcı	Uzun vadeli ilişki kuramama
İlgili sosyal birimler	Bireyler	Yakın partner şiddeti
	Gruplar	Ayaklanmalar ve savaşlar

İlgili literatür incelendiğinde, birçok saldırganlık türü bulunması sebebiyle hepsini karşılayacak şekilde 'en iyi ve yararlı' şema sınıflandırmasının yapılmasının doğru olmadığı açıklanmaktadır. Bazı araştırmacıların (örneğin, Parrott ve Giancola, 2007) başka birine zarar vermek amacıyla gerçekleştirildikleri sürece mülke yönelik zarar ve hırsızlığı da farklı saldırganlık biçimleri olarak ele almayı önerdiği bilinmektedir³. Bu noktada saldırganlığa ilişkin davranışların belirginleştirilmesi konusunda net bir yaklaşımın olduğunu söylemek zor olabilmektedir.

Saldırganlık eyleminde kadın ve erkek cinsiyetleri arasındaki farklılıklarının tespit edilmesi, gerçekleştirilecek mesleki çalışmalarda müdahale planlarını oluşturma ve etkili bir uygulamayı

tesis etme noktasında oldukça büyük önem taşımaktadır. Bu noktada mevcut literatür gözden geçirildiğinde saldırganlık eyleminin gerçekleşmesinde cinsiyet ile ilgili farklılıkların 1920'lerden beri rapor edildiği ve çeşitli çalışmaların yapıldığına ulaşılmaktadır⁵. Bu çalışmalar kapsamında "erkekler, kadınlardan daha mı saldırgan?" sorusu ile ilgili ilk modern meta-analiz çalışmasının Hyde (1986) tarafından yapıldığı ifade edilmektedir⁶.

Saldırganlıkta cinsiyet farklılıklarının hormonların ve genlerin yanısıra toplumsal cinsiyet normlarından kaynaklı olarak kadın ve erkeklere yüklenen cinsiyet rolleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir⁷. Buna göre, saldırganlık davranışı esasen bir "erkek sorunu" olarak varsayıldı ve bunun sonucunda erkeklerin kadınlardan daha saldırgan olup olmadığı araştırılırken biyolojik yada sosyolojik nedenler üzerine de odaklanılmıştır⁸.

Araştırmalarda yer alan her iki cinsiyetin de saldırganlık için teşviklerinin olduğu ifade edilse de kadınların saldırganlık kullanımının erkeklerinkinden daha düşük olduğu açıklanmaktadır⁹⁻¹². Bu nedenle erkeklerin saldırganlığı ile ilgili birçok çalışma ve araştırma yapıldığı için kadınların saldırganlık davranışı hakkında nispeten daha az şey bilinmektedir. Bu da kadın saldırganlığını neyin oluşturduğuna dair daha hassas bir algının son zamanlarda ortaya çıkmaya başlamasına yol açmıştır.

Saldırganlıktaki cinsiyet farklılıklarını araştıran Björkqvist (2018:2)¹³ ve Archer (2004:308)⁵ kadınların dolaylı saldırganlık, erkeklerin ise fiziksel saldırganlık davranışlarını daha fazla sergilediğini ancak her ikisinin de sözel olarak agresif olduğunu bildirmektedir. Agresif davranışların kazanıldığı ve sürdürüldüğü öğrenme süreçlerinde kültürel değerlerin ebeveynler, akranlar, eğitim sistemi, televizyon ve diğer medya organları tarafından iletildiği de ifade edilmektedir. Ebeveynlerin, akranlarının ve öğretmenlerin erkek ve kız çocuklarının saldırganlığı hakkında erkeklerin kızlardan daha fazla cesaret gösterdiklerine ve daha az kısıtlama aldıklarına inandıklarını bildirmektedir⁵.

Yapılan araştırmalar, dolaylı ve doğrudan olmak üzere iki tür "kadın saldırganlığı" olduğunu göstermektedir. Dolaylı saldırganlık, sözel ve fiziksel saldırganlığın aksine, hedefte olan kişiye zarar göstermek amacıyla söylentiler yayarak veya insanların arkasından konuşarak gerçekleştirilmektedir¹⁴. Doğrudan saldırganlık ise fiziksel ve sözel saldırganlık davranışlarının hedefteki kişiye uygulandığı, saldırganın vurması, itmesi veya bağırması gibi davranışları sergilediği bir saldırganlık şekli olarak ifade edilmektedir¹⁵. Çok yönlü bir sorun olarak karşımıza çıkan saldırganlığın kişilerarası ilişkileri, aile içi ilişkileri ve toplumsal yaşamdaki ilişkileri etkilediği bilinmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde, Türkiye'de kadınların saldırganlık davranışının literatürde daha az çalışıldığı tespit edilmiştir. Fakat kadın saldırganlığının daha eksiksiz bir şekilde anlaşılabilmesi için saldırgan davranışın kökenleri hakkında bilgi temelinin oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu nedenle kadınlardaki saldırganlık davranışının hangi faktörlerle ilgili olabileceği üzerine bir araştırma yapılmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Toplumsal hayatta kadınların sahip olduğu rol ve sorumluluklar nedeniyle kadınların toplumun geleceğinin şekillenmesinde etkili olduğu bilinmektedir. Buradan hareketle bu araştırmanın sonuçlarından faydalanılarak kadınların saldırganlık davranışının belirleyici faktörlerinin tespit edilmesi hedeflenmekte ve kamu sosyal politikaları düzleminde bu davranışın toplumsal kayıplarını en aza indirecek önlemlerin alınması için harekete geçilmesi noktasında öncül bir çalışma olması amaçlanmaktadır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın tasarımında, nicel yöntem kapsamında genel tarama modelinden faydalanılmıştır. Geçmiş zamanda ya da günümüzde mevcut bir durumu olduğu gibi tasvir etmeyi amaçlayan genel tarama modeli, çok sayıda elemanın oluşturduğu bir evrenin tümünden veya evrenden indirgenecek bir örneklemden yola çıkılarak evrenin kendisi hakkında genel bir yargıya varılmasına olanak tanımaktadır. Bu yöntem dahilinde tekil veya ilişkisel taramalar gerçekleştirilebilmektedir¹⁶. Araştırmada tanımlayıcı nitelikteki veriler üzerinden tekil tarama süreci gerçekleştirilmiş, ölçek puanları ile sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesinde ilişkisel taramaya başvurulmuştur.

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini, İstanbul'da yaşayan kadın bireyler oluşturmaktadır. Çalışmada örnekleme yöntemi olarak ankete cevap veren herkesin örnekleme dahil edildiği ve istenilen örnek büyüklüğüne ulaşıncaya değin veri toplama işleminin devam ettiği, kolayda örnekleme (uygun örnekleme/convenience sampling) tekniği kullanılmıştır¹⁷. Çalışma kapsamında ankete cevap veren ve araştırmaya katılım sağlayan 511 kadın birey araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplamak için Kişisel Bilgi Formu ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: İlgili literatürün gözden geçirilmesi sonucu araştırmacılar tarafından hazırlanan bu form, katılımcıların yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, aile tipi, düzenli bir işte çalışma durumu gibi sosyo-demografik verilerini içermekte ve 15 sorudan oluşmaktadır.

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BSÖ): Buss ve Perry (1992)¹⁸ tarafından geliştirilen "Saldırganlık Ölçeği", Demirtaş Madran (2013)¹⁹ tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Bu

araştırmada bireylerin saldırganlık düzeylerini ölçmek amacıyla Türkçe'ye uyarlanan hali kullanılmıştır. Ölçek 5'li likert tipte bir ölçektir ve 29 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, saldırganlığın 4 farklı boyutunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Fiziksel Saldırganlık Alt Ölçeği, başkalarına fiziksel açıdan zarar verme ile ilgili 9 madde (13, 8, 2, 11, 25, 16, 29, 5, 22), sözel saldırganlık alt ölçeği başkalarına sözel yolla zarar vermeyi içeren 5 madde (27, 6, 21, 14, 4), öfke alt ölçeği saldırganlığın duygusal boyutuna yönelik 7 madde (19, 28, 1, 18, 9, 12, 23), düşmanlık alt ölçeği saldırganlığın bilişsel boyutuna ilişkin 8 madde (20, 24, 3, 7, 26, 10, 15, 17) içermektedir. Ölçekte yer alan 9. ve 16. Maddeler ters puanlanmaktadır. Ölçek toplam puanı 29 ile 145 arasında olabilmektedir. Ölçekten alınan puanların ortalamasının üzerinde olması kişinin saldırganlık düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanabilmesi amacıyla, kişisel bilgi formu ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Google Forms üzerinde oluşturularak soru formunun online ortama aktarılması sağlanmıştır. Google Forms üzerinde oluşturulan online anket bağlantısı kolayda örnekleme yöntemi kapsamında ulaşılan katılımcılara sunularak araştırmaya katılımları sağlanmıştır. Araştırmanın veri toplama sürecine, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı'nın 20.09.2019 tarihli ve 50 sayılı kararıyla onay alındıktan sonra başlanmıştır. Veri toplama süreci 30.09.2019-31.01.2020 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

Verilerin Analizi

Kişisel bilgi formu ve ölçekten elde edilen bilgiler, araştırmacı tarafından değerlendirilerek veri genişine uygun hale getirilmiş ve hata kontrolleri gerçekleştirilerek bilgisayar ortamına aktarımı sağlanmıştır. Veriler, IBM Statistical Packet for Social Science (SPSS) 20.0 programı ile analiz edilmiştir. Çalışmada istatistiksel açıdan anlamlılık sınırı olarak $p < 0,05$ esas alınmıştır. Çalışmada sosyo-demografik değişkenlerin analizi, minimum ve maksimum değerler, ortalama, yüzde değerlerinin sunumu gibi tanımlayıcı istatistikler kapsamında değerlendirilmiştir. Ölçüme dayalı değişkenlerin ilişkisini incelemek adına Pearson korelasyon katsayılarından yararlanılmıştır. Çalışmada normal dağılmayan verilerin analizi için Mann Whitney U ve Kruskal-Wallis H testleri kullanılmıştır.

Bulgular

Bu başlık altında ilk olarak katılımcıların sosyodemografik bilgileri ile ölçeklerden almış oldukları puanlara ilişkin tanımlayıcı istatistiklere yer verilmektedir. Tanımlayıcı istatistiklerin ardından gruplar arası karşılaştırmaların bulgularına ilgili tablolar eşliğinde değinilmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların demografik ve kişisel bilgileri

Özellik	n	%
Yaş		
Ortalama	32,87	
En düşük – En yüksek	17 - 60	
Eğitim		
İlkokul veya altı	79	15,5
Ortaokul	65	12,7
Lise	100	19,6
Lisans veya üstü	267	52,3
Medeni Durum		
Hiç evlenmemiş	232	45,4
Evli	279	54,6
Yaşanılan Aile Tipi		
Tek Ebeveynli Aile	43	8,4
Çekirdek Aile	301	58,9
Geniş Aile	167	32,7
Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu		
Evet	231	45,2
Hayır	280	54,8
Fiziksel Sağlık Problemi		
Var	41	8
Yok	470	92
Psikolojik Sağlık Problemi		
Var	48	9,4
Yok	463	90,6
Yetiştığı Hanede Şiddet Uygulamış Kişi		
Yok	423	82,8
Anne	58	11,4
Baba	30	5,9
Öfkeli Durumlarda Tepki Gösterilen Kişi		
Hiç Kimseye	19	3,7
Kendime	31	6,1
Aileme	314	61,4
Arkadaşıma	60	11,7
Kızdıran Kişiye	15	2,9
Herkese	72	14,1
Öfkeli Durumlardaki Davranışlar		
Kendime, başkalarına veya eşyalara zarar veririm	117	22,9
Ağlarım	227	44,4
Bağırırım	32	6,3
Ortamı Terk Ederim	135	26,4

Katılımcıların yaşları 17 ile 60 arasında değişmektedir ve yaş ortalaması 32,87'dir. Katılımcıların eğitim düzeyine bakıldığında büyük bir bölümünün lisans veya üstü eğitim seviyesine (%52,3) sahip oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılan kadın bireylerin medeni durumlarına bakıldığında %54,6'sının evli olduğu görülmektedir. Katılımcıların önemli bir çoğunluğu (%58,9) çekirdek aile tipi içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Araştırmaya katılan bireylerin %54,8'i

düzenli bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %8'i fiziksel; %9,4'ü ise psikolojik bir sağlık problemine sahip olduğunu belirtmektedir. Katılımcıların yetişmiş oldukları ailede şiddet uygulayan kişilerin kimler olduğuna bakıldığında %11,4'ünün anneyi işaret ettiği görülmektedir. Katılımcıların %82,8'i ailesinde şiddet uygulamış birinin bulunmadığını bildirmektedir. Araştırma bulguları, araştırmaya katılan kadın bireylerin öfkeli durumlarda %61,4 oranla ailesine tepki gösterdiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların öfkeli durumlarda gerçekleştirdiği davranışlara bakıldığında ise %44,4'ünün ağlamayı tercih ettiği görülmektedir.

Tablo 3: Yaş değişkeni ile ölçek ve alt ölçek puanları arasında Pearson korelasyon analizi sonuçları

	Değişkenler	1	2	3	4	5	6
1	Yaş	1					
2	Ölçek Puanı	-.114**	1				
3	Fiziksel Saldırganlık Alt Ölçeği Puanı	-.065	.842**	1			
4	Öfke Alt Ölçeği Puanı	-.117**	.869**	.654**	1		
5	Düşmanlık Alt Ölçeği Puanı	-.108*	.833**	.556**	.650**	1	
6	Sözel Saldırganlık Alt Ölçeği Puanı	-.093*	.708**	.493**	.536**	.454**	1
	**p<0,01 *p<0,05						

Yaş değişkeni ile katılımcıların ölçeklerden almış oldukları puanlar arasında bulunan ilişki, Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı aracılığı ile incelenmiştir. Ortaya çıkan analizlere göre, yaş değişkeni ile ölçek puanı arasında negatif bir korelasyon $r = -.114$, $n = 511$, $p < 0,05$, olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar ışığında katılımcıların yaşındaki artışın, saldırganlık ölçeğinden almış oldukları puandaki düşüş ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda yaş değişkeni ile Öfke Alt Ölçeği Puanı arasında negatif bir korelasyon $r = -.114$, $n = 511$, $p < 0,05$, yaş değişkeni ile Düşmanlık Alt Ölçeği Puanı arasında negatif bir korelasyon $r = -.108$, $n = 511$, $p < 0,05$, olduğu görülmektedir. Benzer şekilde katılımcıların yaşındaki artışın, Öfke Alt Ölçeği'nden almış oldukları puan ve Düşmanlık Alt Ölçeği'nden almış oldukları puandaki düşüş ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 4. Farklı sosyo-demografik değişkenlere göre ölçek ile alt ölçek puanlarının Mann-Whitney U Testi sonuçları

Boyutlar	Değişkenler	Betimsel İstatistik			Mann-Whitney U
		N	Sıra Ort.	Sıralar T.	U
	Düzenli İşte Çalışma Durumu				
Fiziksel Saldırganlık Alt Ölçeği Puanı	Evet	231	241,98	55897,00	35779,000
	Hayır	280	267,57	74919,00	
	Medeni Durum				
Ölçek Puanı	Hiç evlenmemiş	232	270,89	62845,50	28910,500
	Evli	279	243,62	67970,50	
Düşmanlık Alt Ölçeği Puanı	Hiç evlenmemiş	232	273,03	63344,00	28412,000
	Evli	279	241,84	67472,00	
	Psikolojik Sağlık Problemi				
Ölçek Puanı	Var	48	313,56	15051,00	8349,00
	Yok	463	250,03	115765,00	
Düşmanlık Alt Ölçeği Puanı	Var	48	335,14	16086,50	7313,500
	Yok	463	247,80	114729,50	

*p<0,05

Gerçekleştirilen Mann-Whitney U Testi sonucunda katılımcıların Fiziksel Saldırganlık Alt Ölçeği'nden almış oldukları puanların düzenli bir işte çalışma durumlarına göre farklılaşması anlamlı görülmüştür ($U = 35779$, $p < 0,05$). Buna göre düzenli bir işte çalışmayanların sıra ortalamaları, düzenli bir işte çalışanlardan daha yüksektir. Analizler sonucunda katılımcıların ölçekten aldıkları puanların medeni durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur ($U = 28910,5$, $p < 0,05$). Bu kapsamda hiç evlenmemiş katılımcıların sıra ortalamalarının evli katılımcılardan daha yüksek olduğu görülebilmektedir. Aynı zamanda Düşmanlık Alt Ölçeği'nden toplanan puanların da medeni duruma göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ortaya konmuştur ($U = 28412$, $p < 0,05$). Benzer şekilde hiç evlenmemiş katılımcıların sıra ortalamalarının, evli katılımcılara oranla daha yüksek olduğu ifade edilebilmektedir. Katılımcıların ölçekten almış oldukları puanların psikolojik sağlık problemine sahip olma durumlarına göre farklılığın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($U = 8349$, $p < 0,05$). Buna göre psikolojik sağlık problemi bulunanların sıra ortalamalarının, bulunmayanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunun yanında Düşmanlık Alt Ölçeği'nden alınan puanların da psikolojik sağlık problemine sahip olma durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ortaya konmuştur

($U = 28412$, $p < 0,05$). Bu bağlamda psikolojik sağlık problemine sahip olanların sıra ortalamalarının, sahip olmayanlara kıyasla daha yüksek olduğu bilgisine ulaşılmaktadır.

Tablo 5. Eğitim Düzeyine Göre Ölçek ile Alt Ölçek Puanlarının Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Boyutlar	Değişkenler	N	Sıra Ort.	X^2	p
	Eğitim Düzeyi				
Ölçek Puanı	İlkokul veya altı	79	242,15	8,220	0,042*
	Ortaokul	65	261,74		
	Lise	100	292,13		
	Lisans veya üstü	267	245,17		
Fiziksel Saldırganlık Alt Ölçeği Puanı	İlkokul veya altı	79	247,73	12,017	0,007*
	Ortaokul	65	282,48		
	Lise	100	291,86		
	Lisans veya üstü	267	238,57		
Düşmanlık Alt Ölçeği Puanı	İlkokul veya altı	79	242,09	8,504	0,037*
	Ortaokul	65	256,28		
	Lise	100	293,73		
	Lisans veya üstü	267	245,91		

* $p < 0,05$

Tablo 5'te yer aldığı üzere ölçekten alınan puanların eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterme durumunu belirlemek için gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H Testi neticesinde grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($x^2=8,220$; $p < 0,05$). Eğitim düzeyi değişkenine göre ölçek puanının hangi gruplar arasında farklılık gösterdiğini belirlemek için gerçekleştirilen Mann Whitney-U analizleri neticesinde bulunan farklılığın lise düzeyindeki katılımcılar ile ilkokul veya altı düzeydeki katılımcılar arasında ($p < 0,05$), lise düzeyindeki katılımcılar ile ortaokul düzeyindeki katılımcılar arasında ($p < 0,05$) ve lise düzeyindeki katılımcılar ile lisans veya üstü düzeydeki katılımcılar arasında ($p < 0,05$) olduğu görülmüştür. Analizler kapsamında lise düzeyindeki katılımcıların sıra ortalamalarının diğer eğitim düzeyindeki katılımcılardan anlamlı şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Fiziksel Saldırganlık Alt Ölçeği'nden alınan puanların eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterme durumunu belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H Testi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($x^2=12,017$; $p < 0,05$). Eğitim düzeyi değişkenine göre Fiziksel Saldırganlık Alt Ölçeği puanlarının hangi gruplar arasında farklılık gösterdiğini belirlemek için yapılan Mann Whitney-U analizleri sonucunda farklılığın lise düzeyindeki katılımcılar ile ilkokul veya altı düzeydeki katılımcılar arasında ($p < 0,05$) ve lise düzeyindeki katılımcılar ile lisans veya üstü düzeydeki katılımcılar arasında ($p < 0,05$) olduğu görülmüştür. Analizler doğrultusunda lise düzeyindeki katılımcıların sıra ortalamalarının diğer eğitim düzeyindeki katılımcılardan anlamlı şekilde daha yüksek olduğu

tespit edilmiştir. Düşmanlık Alt Ölçeği'nden alınan puanların eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterme durumunu belirlemek için gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H Testi neticesinde grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($x^2=8,504$; $p<0,05$). Eğitim düzeyi değişkenine göre Düşmanlık Alt Ölçeği puanlarının hangi gruplar arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U analizleri sonucunda farklılığın lise düzeyindeki katılımcılar ile ilkokul veya altı düzeydeki katılımcılar arasında ($p<0,05$) ve lise düzeyindeki katılımcılar ile lisans veya üstü düzeydeki katılımcılar arasında ($p<0,05$) olduğu görülmüştür. Lise düzeyindeki katılımcıların sıra ortalamaları diğer eğitim düzeyindeki katılımcılara kıyasla anlamlı şekilde daha yüksektir.

Tablo 6. Aile tipine göre ölçek ile alt ölçek puanlarının Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Boyutlar	Değişkenler	N	Sıra Ort.	X^2	p
	Aile Tipi				
Ölçek Puanı	Tek Ebeveynli Aile	43	370,84	28,660	0,000*
	Çekirdek Aile	301	242,93		
	Geniş Aile	167	249,98		
Fiziksel Saldırganlık Alt Ölçeği Puanı	Tek Ebeveynli Aile	43	375,30	30,988	0,000*
	Çekirdek Aile	301	242,92		
	Geniş Aile	167	248,86		
Düşmanlık Alt Ölçeği Puanı	Tek Ebeveynli Aile	43	357,65	22,452	0,000*
	Çekirdek Aile	301	244,85		
	Geniş Aile	167	249,92		
Öfke Alt Ölçeği Puanı	Tek Ebeveynli Aile	43	358,42	23,002	0,000*
	Çekirdek Aile	301	243,64		
	Geniş Aile	167	251,91		

* $p<0,05$

Tablo 6'da görüldüğü üzere ölçekten ve alt ölçeklerden alınan puanların aile tipi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterme durumunu belirlemek için gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H Testi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık ölçek puanı ($x^2=28,660$; $p<0,05$), Fiziksel Saldırganlık Alt Ölçeği Puanı ($x^2=30,988$; $p<0,05$), Düşmanlık Alt Ölçeği Puanı ($x^2=22,452$; $p<0,05$) ve Öfke Alt Ölçeği Puanı ($x^2=23,002$; $p<0,05$) için anlamlı bulunmuştur. Aile tipi değişkenine göre ölçek puanının ve alt ölçek puanlarının hangi gruplar arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U analizleri sonucunda farklılığın tek ebeveynli aileye mensup katılımcılar ile çekirdek aileye mensup katılımcılar arasında ($p<0,05$), tek ebeveynli aileye mensup katılımcılar ile geniş aileye mensup katılımcılar arasında ($p<0,05$) olduğu görülmüştür. Analizler kapsamında tek ebeveynli aileye mensup katılımcıların sıra ortalamalarının diğer aile tiplerine dahil olan katılımcılardan anlamlı şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7. Öfkeli durumlarda tepki gösterilen kişiye göre ölçek ile alt ölçek puanlarının Kruskal-Wallis H Testi sonuçları

Boyutlar	Değişkenler	N	Sıra Ort.	X ²	p
	Öfkeli Durumlarda Tepki Gösterilen Kişi				
Ölçek Puanı	Hiç Kimseye	19	210,26	12,929	0,024*
	Kendime	31	273,73		
	Aileme	314	268,74		
	Arkadaşıma	60	256,47		
	Kızdıran Kişiye	15	177,60		
	Herkese	72	220,83		
Düşmanlık Alt Ölçeği Puanı	Hiç Kimseye	19	226,97	14,857	0,011*
	Kendime	31	271,66		
	Aileme	314	268,65		
	Arkadaşıma	60	261,30		
	Kızdıran Kişiye	15	159,27		
	Herkese	72	217,47		
Öfke Alt Ölçeği Puanı	Hiç Kimseye	19	198,47	16,817	0,005*
	Kendime	31	232,26		
	Aileme	314	274,20		
	Arkadaşıma	60	254,92		
	Kızdıran Kişiye	15	185,07		
	Herkese	72	217,72		

*p<0,05

Tablo 7’de yer aldığı üzere ölçekten ve alt ölçeklerden alınan puanların öfkeli durumlarda tepki gösterilen kişi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterme durumunu bulabilmek için gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H Testi neticesinde grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık ölçek puanı ($x^2=12,929$; $p<0,05$), Düşmanlık Alt Ölçeği Puanı ($x^2=14,857$; $p<0,05$) ve Öfke Alt Ölçeği Puanı ($x^2=16,817$; $p<0,05$) için anlamlı bulunmuştur. Öfkeli durumlarda tepki gösterilen kişi değişkenine göre ölçek puanının ve Düşmanlık Alt Ölçeği puanının hangi gruplar arasında farklılık gösterdiğini belirlemek için gerçekleştirilen Mann Whitney-U analizleri neticesinde farklılığın kendisine tepki gösteren katılımcılar ile kızdıran kişiye tepki gösteren katılımcılar arasında ($p<0,05$), ailesine tepki gösteren katılımcılar ile kızdıran kişiye tepki gösteren katılımcılar arasında ($p<0,05$), ailesine tepki gösteren katılımcılar ile herkese tepki gösteren katılımcılar arasında ($p<0,05$) ve arkadaşına tepki gösteren katılımcılar ile kızdıran kişiye tepki gösteren katılımcılar arasında ($p<0,05$) olduğu görülmüştür. Analizler sonucunda özellikle kızdıran kişiye tepki gösteren katılımcıların sıra ortalamalarının daha düşük olduğu görülmüştür. Öfkeli durumlarda tepki gösterilen kişi değişkenine göre Öfke Alt Ölçeği puanının hangi gruplar arasında farklılık gösterdiğini belirlemek için yapılan Mann Whitney-U analizleri neticesinde farklılığın hiç kimseye tepki göstermeyen katılımcılar ile ailesine tepki gösteren katılımcılar arasında ($p<0,05$), ailesine tepki gösteren katılımcılar ile kızdıran kişiye tepki gösteren katılımcılar arasında ($p<0,05$) ve ailesine tepki gösteren katılımcılar ile herkese tepki

gösteren katılımcılar arasında ($p < 0,05$) olduğu görülmüştür. Analizler sonucunda özellikle hiç kimseye tepki göstermeyen katılımcılar ile kızdıran kişiye tepki gösteren katılımcıların sıra ortalamalarının daha düşük olduğu görülmüştür.

Tablo 8. Öfkeli durumlardaki davranışlara göre ölçek ile alt ölçek puanlarının Kruskal-Wallis H Testi sonuçları

Boyutlar	Değişkenler	N	Sıra Ort.	X ²	p
	Öfkeli Durumlardaki Davranışlar				
Ölçek Puanı	Kendime, başkalarına veya eşyalara zarar veririm	117	318,55	46,060	0,000*
	Ağlarım	227	263,36		
	Bağırırım	32	237,64		
	Ortamı Terk Ederim	135	193,77		
Fiziksel Saldırganlık Alt Ölçeği Puanı	Kendime, başkalarına veya eşyalara zarar veririm	117	312,58	36,254	0,000*
	Ağlarım	227	260,76		
	Bağırırım	32	245,97		
	Ortamı Terk Ederim	135	201,34		
Düşmanlık Alt Ölçeği Puanı	Kendime, başkalarına veya eşyalara zarar veririm	117	301,29	26,907	0,000*
	Ağlarım	227	265,15		
	Bağırırım	32	211,36		
	Ortamı Terk Ederim	135	211,95		
Öfke Alt Ölçeği Puanı	Kendime, başkalarına veya eşyalara zarar veririm	117	316,22	52,635	0,000*
	Ağlarım	227	267,97		
	Bağırırım	32	251,72		
	Ortamı Terk Ederim	135	184,70		

* $p < 0,05$

Tablo 8’de yer verildiği üzere ölçekten ve alt ölçeklerden alınan puanların öfkeli durumlardaki davranışlar değişkenine göre bulunan farklılığın anlamlı olma durumunu belirlemek için gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H Testi neticesinde grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık ölçek puanı ($x^2=46,060$; $p < 0,05$), Fiziksel Saldırganlık Alt Ölçeği Puanı ($x^2=36,254$; $p < 0,05$), Düşmanlık Alt Ölçeği Puanı ($x^2=26,907$; $p < 0,05$) ve Öfke Alt Ölçeği Puanı ($x^2=52,635$; $p < 0,05$) için anlamlı bulunmuştur. Öfkeli durumlardaki davranışlar değişkenine göre ölçek puanının ve alt ölçek puanlarının hangi gruplar arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U analizleri sonucunda farklılığın öfkelenildiğinde kendine, başkalarına veya eşyalara zarar veren katılımcılar ile ağlama davranışı gerçekleştiren katılımcılar arasında ($p < 0,05$), kendine, başkalarına veya eşyalara zarar veren katılımcılar ile bağırma davranışı gerçekleştiren katılımcılar arasında ($p < 0,05$), kendine, başkalarına veya

eşyalara zarar veren katılımcılar ile ortamı terk etme davranışı gerçekleştiren katılımcılar arasında ($p < 0,05$) ve ağlama davranışı gerçekleştiren katılımcılar ile ortamı terk etme davranışı gerçekleştiren katılımcılar arasında ($p < 0,05$) olduğu görülmüştür. Analizler sonucunda özellikle kendine, başkalarına veya eşyalara zarar veren katılımcıların sıra ortalamalarının daha yüksek olduğu, ortamı terk etme davranışı gerçekleştiren katılımcıların sıra ortalamalarının daha düşük olduğu görülmüştür.

Tartışma

Bireylerdeki saldırganlık eğiliminde görülen farklılıkların tek bir nedenle açıklanamayacağını belirten Yalçın ve Erdoğan (2013:388), bireysel farklılıkların yanı sıra psikososyal, nörobiyolojik, çevresel, genetik, ebeveyn stilleri, eğitim ve ruh sağlığı faktörlerinin karşılıklı etkileşimlerinin bu hususta etkili olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca yukarıda yer alan faktörlerin olumlu olduğu durumlarda iyileştirici etkisinin varlığı da bilinmektedir. Bu noktada yapılan çalışmada cinsiyet bağlamında saldırgan davranışların kadınlarda daha az görülmesinin biyolojik koruma mekanizmalarına bağlı olduğu öne sürülmekteyse de kadınların belli dönemlerde yaşadığı hormonal ve biyolojik değişimlerin saldırganlık davranışını etkilediği de açıklanmaktadır²⁰.

Kadınlardaki saldırganlık davranışını laboratuvar çalışmaları ile inceleyen Denson ve arkadaşları (2018), testesteron hormonunun yüksek olduğu kadınların saldırganlık eğiliminin erkeklerde olduğu gibi pozitif ilişki içerisinde ve artan oranda olduğunu öne sürmektedir. Kadınlarda zarar görme korkusunun onları doğrudan saldırganlık davranışından uzaklaştıran bir etmen olduğunu açıklamaktadır¹⁰.

Bu çalışmada kadının saldırganlık davranışı ele alınırken aynı zamanda kadına yönelik şiddet durumu da incelenmek istenmiştir. Bu noktada katılımcılara aile içinde şiddet yaşama durumları ile ilgili sorular sorulmuştur. Çalışmadan elde edilen bulgularda katılımcılar, yetiştiği hanede şiddet uygulayanların kendi anne ve babaları olduklarını ifade etmişlerdir. Yapılan araştırmalarda aile içinde kadına yönelik şiddetin sadece eş tarafından değil baba ve aile içinde yaşayan diğer kişiler tarafından da gerçekleştirildiği belirtilmektedir²¹⁻²³.

Çalışmanın diğer bulgusu, katılımcıların öfkeli durumlarda öncelikle ailelerine daha sonra arkadaşına ve herkese tepki gösterdikleri olmuştur. Aile ve arkadaşların en fazla vakit geçirilen kişiler olması sebebiyle herhangi bir çatışma yaşanması durumunda ilk sırada öfke ile karşılaşmaları sonucunu ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Ancak literatürde bu bulgu ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Katılımcılar, öfkeli durumlarda sırasıyla ağlama, ortamı terk etme ve kendisine, başkalarına veya eşyalara zarar verme davranışları gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Yapılan araştırmalar, bazı bireylerin öfke duygusunun meydana geldiği anda, tepkilerini sözel ya da fiziksel saldırıda

bulunarak ortaya koyduğunu, bazılarının ise öfkelenedikleri zamanlarda dolaylı ve edilgen saldırganlığı tercih ettiklerini ve geri çekilme davranışı gösterebildiklerini belirtmektedir. Her bireyde farklılık gösteren tepkisel davranış durumu, her zaman öfke duygusunun saldırganlık davranışına yol açmadığını da göstermektedir²⁴. Ancak Lindsay (2021:41) tarafından yapılan araştırma sonucunda ise katılımcıların fiziksel saldırganlık puanlarının sözel saldırganlıktan önemli ölçüde daha yüksek olduğu belirtilmiştir¹⁴.

Katılımcıların yaşları ile saldırganlık davranışları arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Genç katılımcıların ileri yaşa sahip katılımcılara göre daha saldırgan davranışlar gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda saldırganlığın ifade biçimlerinden biri olan öfkenin ve düşmanlık duygusunun da genç kadınlarda daha fazla görüldüğü bulunmuştur. Tatlıoğlu ve Karaca (2013:1111)'ya göre, saldırganlık ve öfke davranışlarının ortaya çıkmasına neden olan pek çok faktör olabildiği gibi yaşa bağlı olarak da farklı biçimlerde dışa yansıtılabildiği ifade edilmektedir²⁵. Bu bulgu, Lindsay (2021:43) tarafından yapılan araştırmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Söz konusu araştırma sonucunda da artan yaşın fiziksel saldırganlık, sözlü saldırganlık ve öfkede bir azalmayı öngördüğü sonucuna ulaşılmıştır¹⁴. Öte yandan aynı sonuç, Cross ve Campbell (2011:390) tarafından yapılan çalışmada da bulunmuştur. Kadınlarda saldırganlık davranışının görüldüğü zirve nokta 15-19 yaş aralığı olarak belirtilmiştir⁹.

Bir diğer bulgu ise katılımcıların düzenli bir işte çalışma durumları ile fiziksel saldırganlık davranışları arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Düzenli bir işe sahip olmayan katılımcıların daha fazla fiziksel saldırganlık davranışı sergilediğine ulaşılmıştır. Kadınların fiziksel saldırganlığı üzerine yapılan araştırmaları derleyen bir çalışmada, kadınların da erkekler gibi fiziksel olarak saldırgan olduğu, hatta bu oranın bazen erkeklere göre daha yüksek bulunduğu sonucuna varılmıştır. Ancak hükümetin ataerkil bir görüşe sahip olmasının kadın saldırganlığı vakalarının görmezden gelinmesine yol açtığı da ifade edilmiştir²⁶. Bu durumda kadınların istihdama katılması ve gelir elde etmesi sürecinin desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle kadın işsizliğinin azaltılması yönündeki girişimlerin kadınlardaki fiziksel saldırganlık davranışını da azaltacağı düşünülmektedir.

Bu hususta kamunun sahip olduğu sorumluluğa da yer vermek gerekmektedir. Araştırma sonuçlarına göre kadın saldırganlığı ile bağlantılı olduğu kabul edilen kadın istihdamı konusunun kadın haklarından sorumlu kamu denetçiliği sistemi içerisinde değerlendirilmesi önemli görülmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olarak kadınların çalışma yaşamında yeterince istihdam edilememesi bu alanda kamu politikasına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bu nedenle Şeren Kurular (2018)'in da belirttiği gibi sorunların çözümü noktasında toplumsal cinsiyet ve kadın haklarına olan duyarlılığın güçlendirilmesi için kamu denetçiliği sisteminin daha spesifik ve etkin olması gerekmektedir²⁷.

Çalışmanın önemli bulgularından biri de hiç evlenmemiş katılımcıların saldırganlık ölçeğinden ve düşmanlık alt ölçeğinden aldığı puanların sıra ortalamalarının diğerlerine kıyasla daha yüksek olmasıdır. Buradan çıkan sonuç hiç evlenmemiş olanların evlilere kıyasla daha saldırgan bir davranış içinde olabildikleri şeklinde yorumlanabilmektedir. Nitekim mevcut literatürde bu bulguyu destekler nitelikte başka çalışmaların da bulunduğunu belirtmek mümkündür. Delice (2013: 268) tarafından gerçekleştirilen ve sürücüyü öfkeliendiren davranışlar ile sürücülerin bu davranışlara verdiği tepkileri konu edinen bir çalışmada, hiç evlenmemiş sürücülerin evli olanlara kıyasla saldırganlık davranışlarının anlamlı şekilde farklılaştığı ve sıra ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür²⁸. Caz ve ark. (2015: 18) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada mevcut bulgumuza paralel şekilde medeni durum değişkenine göre fiziksel saldırganlık, düşmanlık ve öfke alt boyutlarında hiç evlenmemiş olan bireylerin anlamlı farklılık gösterdiği ve sıra ortalamalarının yüksek olduğu bildirilmiştir²⁹. İlgili literatür incelendiğinde bu bulguyu destekleyen³⁰, herhangi bir fark olmadığını belirten³¹ ya da evli bireylerin saldırganlık davranışlarının daha yüksek olduğunu açıklayan³² farklı çalışmaların bulunduğunu görmek de mümkündür.

Çalışmada ayrıca tek ebeveynli aileye sahip olma durumunun saldırganlık ölçeğinden ve alt ölçeklerden alınan puanların sıra ortalamaları üzerinde etkili olduğu ve tek ebeveynli aile içerisinde yer alan bireylerin sıra ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulguyu destekleyen farklı çalışmaların da literatürde yer aldığı görülmektedir³³⁻³⁴. Bu noktada özellikle parçalanmış aile yapısı içerisindeki bireylerin saldırganlık davranışlarını minimize edebilmek, saldırganlık davranışlarını pekiştirici etki gösterecek risk faktörlerini bertaraf etmek adına profesyonel anlamda mesleki çalışmalar yürütmek oldukça önemli görülmektedir. Bu çalışmalar parçalanmış aile yapısı içerisindeki bireylere yönelik psikososyal destek müdahalesi bağlamında kurgulanabileceği gibi, özellikle saldırganlığın ortaya çıkmasına sebep olabilecek nitelikteki maddi gelir yoksunluğu veya hizmetlere erişim sağlayamama gibi sorun alanları üzerinden de ele alınabilmelidir.

Çalışmanın bulgularından bir diğeri ise psikolojik açıdan sağlık sorunları yaşadığını belirten bireylerin saldırganlık ölçeğinden ve düşmanlık alt ölçeğinden aldıkları puanların sıra ortalamalarının daha yüksek olmasıdır. Nitekim Dayıoğlu (2017: 78) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da ruhsal rahatsızlığa sahip olma ile anne-babanın saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve öfke, fiziksel saldırganlık, düşmanlık ve toplam saldırganlık düzeyi puanları göz önünde bulundurulduğunda ruhsal rahatsızlığı olan anne ve babaların, ruhsal rahatsızlığı olmayan anne ve babalara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır³⁴. Bu noktada özellikle psikolojik rahatsızlık öyküsü bulunan kadın müracaatçılarla mesleki çalışmalar gerçekleştirecek meslek elemanları açısından saldırganlık davranışlarına ilişkin bu bulgunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Kadın saldırganlığı çoğu toplumda ciddi bir sorun olarak nitelendirilmektedir. Günümüzde daha da artış gösteren bu durumun hem kadınları, hem onların ailelerini hem de toplumu olumsuz şekilde etkilediği bilinmektedir. Saldırganlık davranışı cinsiyete bağlı olmaksızın kadın ve erkeklerde de görülebilmektedir. Ancak çeşitli sebepler ile kadın saldırganlığının daha az görünür olduğu bu yüzden de yeterli düzeyde araştırmaya konu olmadığı tespit edilmektedir. Aile ve toplum yapısını kadın davranışlarının yönlendirdiği düşünüldüğünde bu sorunun sonuçlarının ciddi boyutlara ulaşabileceği de görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada ulaşılan bulguların tartışılması ve üretilebilecek çözümlere katkı sunması beklenmektedir.

Bu çalışmada kadın saldırganlığının çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Kadınların eğitim düzeyi, yaş, çalışma durumu, medeni durumu gibi değişkenlerin saldırganlık davranışını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda kadınlarda eğitim düzeyi arttıkça saldırganlık davranışlarının düşük olduğu aynı zamanda düzenli bir işte çalışan kadınların daha az saldırgan davranış sergilediği görülmektedir. Bu sonuç kadınların eğitim ve çalışma hayatına potansiyellerini tam olarak gerçekleştirebilecek şekilde katılmaları gerektiğini göstermektedir. Kadın, aile ve toplum refahının sağlanması için kadın işsizliğinin önlenmesi ve özellikle kadın istihdamının artırılması gerekmektedir. Bu konuda kamu kurumlarının ve politikalarının da sorumluluğunun olduğu vurgulanmalıdır. Yönetim ve vatandaş arasında yaşanan durumlarda tatmin edici çözümlerin bulunması, özellikle kadın refahını ve toplumsal refahı arttırabilmeye yönelik toplumsal cinsiyete ve kadın haklarına duyarlı kamu denetçiliği sisteminin işlevselliğine de atıfta bulunmak önemli olmaktadır.

Kadınların genç yaşlarda daha saldırgan olduğu ulaşılan bir diğer sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların yaşı arttıkça saldırganlık davranışı azalmaktadır. Bu durumda özellikle genç kadınların saldırganlık davranışlarının incelenmesine yönelik çalışmaların artırılması önem kazanmaktadır.

Kadın saldırganlığı sorununun bir diğer boyutu ise ebeveyn olan kadınların çocukları üzerindeki etkisini karşımıza çıkarmaktadır. Çocuğun yetiştirilmesinde önemli bir role sahip olan annenin saldırgan davranışının çocuğun gelişimi ve refahı açısından tehlike oluşturduğu görülmektedir. Bu araştırma sonucuna göre, tek ebeveynli aileye sahip kadınların daha fazla saldırgan davranış gösterdiği bilgisi edinilmiştir. Aynı zamanda kadınların öfkeli durumlarda daha çok kendilerine ve ailelerine öfkeli olduğu görülmüştür. Kadınların bu durumlarda kendilerine, başkalarına veya eşyalara zarar vererek tepki gösterdikleri belirlenmiştir.

Saldırganlık, içsel ve dışsal faktörlere bağlı olmakla birlikte ortama ve bağlama göre değişim göstermektedir. Bu nedenle önlenmesi ve yönetilmesi sürecinde çeşitli zorluklar

yaşanabilmektedir. Bu çalışmada ulaşılan bulguların neticesinde saldırganlığı önlemek adına konunun bütüncül bir bakış açısı ile ele alınması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Öte yandan kadın saldırganlığının önlenmesine yönelik birtakım öneriler de sunulmaktadır. Öncelikle kadınların saldırganlık davranışlarına yönelik çalışmaların nicelik ve nitelik olarak arttırılması gerekmektedir. Böylelikle farklı değişkenler ve bulgular üzerinden saldırganlığın sebepleri, davranış tarzları ve sonuçları hakkında bilgi edinilmesi sağlanmaktadır. Öte yandan kadınlarda öfke duygusu uyandıran durumların ve bu durumda gösterilen tepkilerin tespit edilmesi anlaşılacaktır. Sorunun biyolojik, nörobiyolojik, ruhsal, bilişsel ve sosyal boyutları ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu şekilde sorunun tanımlanması ve çözülebilmesi için katkı sağlanmış olmaktadır.

Diğer bir öneri ise tespit edilen duruma ve ihtiyaca yönelik olarak psiko eğitim yönteminin kullanılmasıdır. Bu yöntem ile kişilerin öfke ve saldırganlık davranışları hakkında bilgi edinebilme, duygularını kontrol edebilme, iletişim becerileri kazanabilme, duygu, düşünce ve davranış arasındaki ilişki hakkında bilgi edinebilme ve anlaşmazlıkları çözebilme gibi bilgi ve beceri temeline sahip olabilmesi sağlanabilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Bushman B, Anderson C. Is it time to pull the plug on the hostile versus instrumental aggression dichotomy? *Psychological Review*. 2001;108(I): 273-279.
2. Bibi A, Saleem A, Khalid A, Shafique N. Emotional intelligence and aggression among university students of Pakistan: a correlational study. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*. 2020:1-15.
3. Allen J, Anderson C. Aggression and Violence: Definitions and Distinctions. Sturmey P, ed. *The Wiley Handbook of Violence and Aggression*. USA: John Wiley & Sons; 2017.
4. Bushman B, Huesmann R. Aggression. Fiske TS, Gilbert, TD, Lindzey G, eds. *Handbook of Social Psychology*. USA: John Wiley & Sons; 2010.
5. Archer J. Sex differences in aggression in real-world settings: a meta-analytic review. *Review of General Psychology*. 2004;8(4):291-322. doi:10.1037/1089-2680.8.4.291.
6. Corker K, Janet Hyde. Shackelford TK, Weekes-Shackelford VA, eds. *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*. Switzerland: Springer International Publishing; 2016.

7. Çelik H, Onat Kocabıyık O. Genç yetişkinlerin saldırganlık ifade biçimlerinin cinsiyet ve bilişsel duygu düzenleme tarzları bağlamında incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2014;4(1):139-155.
8. Björkqvist K, Niemelä P. New trends in the study of female aggression. *Academic Press*. 1992.
9. Cross CP, Campbell A. Women's aggression. *Aggression and Violent Behavior*. 2011;16:390-398.
10. Denson T, O'dean S, Blake K, Beames J. Aggression in women: Behavior, brain and hormones. *Front. Behav. Neurosci*. 2018;12:81-100. doi:10.3389/fnbeh.2018.00081.
11. Koç B. Kişilerarası ilişki tarzlarının saldırganlık ile ilişkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 2014;3(4):160-182.
12. Hughes I. Why are men more likely to be violent than women? The Journal IE. <https://www.thejournal.ie/readme/violence-against-women-1959171-Feb2015/>. Yayımlanma tarihi 2015. Erişim tarihi 10 Haziran 2020.
13. Björkqvist K. Gender differences in aggression. *Current Opinion in Psychology*. 2018;19:39-42.
14. Lindsay K. Adverse Childhood Experiences and Aggression in Women. [doctoral dissertation]. San Diego, USA: Alliant International University California School of Professional Psychology.
15. Salmivalli C, Kaukiainen A. Female aggression revisited: Variable and person centered approaches to studying gender differences in different types of aggression. *Aggressive Behavior*. 2004;30:158-163.
16. Karasar N. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. 24. baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık; 2012.
17. Coşkun R, Altunışık R, Yıldırım E. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık; 2017.
18. Buss A, Perry M. The aggression questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1992;63(3):452-459.
19. Demirtaş Madran H. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 2013;24(2):124-129.

20. Yalçın Ö, Erdoğan A. Şiddet ve agresyonun nörobiyolojik, psikososyal ve çevresel nedenleri. *Current Approaches in Psychiatry*. 2013;5(4):388-419.
doi:10.5455/cap.20130526.
21. Tatlıhoğlu K, Küçükköse İ. Türkiye’de kadına yönelik şiddet: nedenleri, koruma, önleme ve müdahale hizmetleri. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2015;194-209.
22. Kocacık F, Çağlayandereli M. Ailede kadına yönelik şiddet: Denizli ili örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 2009;6(2):24-43.
23. Sargın A. Kamu Kurumları ve Kadın Sivil Toplum Örgütleri için Kadına Yönelik Şiddet ile Mücadele ve Şiddete Uğrayan Kadınlara Destek Mekanizmaları. GAP ÇATOM.
https://www.gapcatom.org/wp-content/uploads/2014/09/siddet_kitapcik.pdf.
Yayınlanma tarihi 2012.
24. Kaymak Özmen S. Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2004;37(2):27-39.
25. Tatlıhoğlu K, Karaca M. Öfke olgusu hakkında sosyal psikolojik bir değerlendirme. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 2013;6(6):1101-1123.
doi:http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1691.
26. Edalati A, Redzuan M. Women physical aggression (a review). *Report and Opinion*. 2010;2(4):227-235.
27. Şeren Kurular GY. Toplumsal cinsiyete duyarlı Kamu Denetçiliği Kurumu Avrupa uygulamaları ve Türkiye için öneriler. *Ombudsman Akademik*. 2018;5(9):75-106.
28. Delice M. Sürücüyü öfkeliendiren davranışların ve sürücülerin bu davranışlara verdiği tepkilerin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2013;17(2):251-273.
29. Caz Ç, Göksel A, Yazıcı ÖF, Belli E. Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü’nde görevli personellerin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimleri ve Spor Bilimleri Dergisi*. 2015;17(2):9-18.
30. Kılınç M, Uludağ A. Sağlık çalışanlarının empatik eğilim düzeyinin saldırgan davranış düzeyleri ile ilişkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*. 2017;16(3): 809-825.

31. Polat A. Duygusal Zeka ve Saldırganlık Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: Hemşirelerde Bir Araştırma. [yüksek lisans tezi]. Kahramanmaraş, Türkiye: Sütçü İmam Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2020.
32. Erdoğan B. Yetişkinlerde Mutluluğun Merhamet ve Saldırganlıkla İlişkinin İncelenmesi. [yüksek lisans tezi]. İstanbul, Türkiye: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2017.
33. Connolly J, Friedlander L, Pepler D, Craig W, Laporte L. The ecology of adolescent dating aggression: Attitudes relationships, media use and sociodemographic risk factors. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*. 2010;19(5):469- 491.
34. Dayıoğlu İE. Ebeveynlerde Kişilik Tipolojisi ile Şiddet Davranışı ve Şiddet Eğilimi Arasındaki İlişki [yüksek lisans tezi]. İstanbul, Türkiye: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2017.